

промыслам и прикладному искусству, пути развития их теоретических знаний и практических навыков, а также анализ используемых при этом методов обучения.

SUMMARY. The article deals with the problems in the educational process in the subject "Folk crafts and decoration" in the direction of the bachelor's degree "Technological education", and also provides recommendations for improving the educational process. In particular, the ways of improving the content of teaching students in folk crafts and practical arts, ways of developing their theoretical knowledge and practical skills, as well as an analysis of the teaching methods in use are described.

MEKTEPKE SHEKEMGI TÁRBIYA JASÍNDAGÍ BALALARDÍN HÁREKET ISKERLIGIN ASÍRIWDÍN ZAMANAGÓY PEDAGOGIKALÍQ TEXNOLOGIYALARI

S.M.Toylibaev – *pedagogika ilimleri boyınsha filosofiya doktori*
Ózbekstan mámleketlik dene tárbiya hám sport universiteti Nókis filiali
R.D.Allambergenova – *tayanish doktorant*
Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti

Tayanch so‘zlar: jismoniy rivojlanish darajasi, maktabgacha yoshdagi bolalar, yosh davrlari, jismoniy tarbiya, harakat ko‘nikmalari.

Ключевые слова: степень физического развития, дети дошкольного возраста, возрастные стадии, физическое воспитание, двигательные навыки.

Key words: physical development degree, preschool children, age stages, physical education, motor skills.

Mektepke shekemgi tálim sistemasın rawajlandırıw tuwılǵannan mektepke shekemgi bolǵan jastaǵı balalardıń fizikalıq iskerligin asırıw, fizikalıq qábiliyetlerin rawajlandırıw máselelerin sheshiw ushin jańa usıllardı jaratıw, mektepke shekemgi hám baslawısh tálim mekemelerinde fizikalıq tárbiya boyınsha zamanagóy pedagogikalıq sistemalarǵı islep shıǵıw, shańaraqta jas atanalardıń perzentlerine erte tálim beriwın támiynlewshi sistemaların jolǵa qoyıw sıyaqlı máselelerdi sheshiw wazıypaları hám metodologiyaların islep shıǵıw záruriyatı júzege kelmekte.

Respublikamızda sonǵı jıllarda mektepke shekemgi tálim sisteması infradúzilmesin jańalaw, bunda mektepke shekemgi tálim sistemasınıń tálim sıpatın hám materiallıq-texnikalıq jaqtan jańa basqıshqa alıp shıǵıw wazıypası belgilep berilgen. Mektepke shekemgi tárbiya jasındaǵı balalardıń qamırıp alıw dárejesin áyne 5-6 jas kesiminde 85-90% ke asırıw, shetki hám awıllıq jerlerinde jeke hám mámleketlik sherikshilik tiykarında iskerlik júritip atırǵan mektepke shekemgi bilim beriw shólkemlerdiń sanın hám sıpatın keskin asırıw boyınsha mámleket siyasatı dárejesindegi iri joybarlar basqıshpa-basqısh ámelge asırılıp kelmekte. Biraq, házirgi kúnde mektepke shekemgi tárbiya jasındaǵı balalardıń fizikalıq qábiliyetlerin rawajlandırıw boyınsha unamalı jumıslar ámelge asırılǵan bolsada, kompyuter yáki uyalı baylanıs qurallarında berilip atırǵan hár qıylı oınlar olardıń den-sawlıǵına, fizikalıq rawajlanıwına, tayarlıq dárejesine óz tásirin kórsetip kelmekte. «Mektepke shekemgi tárbiya jasındaǵı balalar rawajlanıwına qoyılatuǵın mámleketlik talaplarınıń» standartlastırılǵanlıǵı, mektepke shekemgi tárbiya jası dáwirindegi balalardıń 80% den artıǵı mámleketlik hám jeke menshik mektepke shekemgi bilim beriw shólkemlerine qamırıp alıńǵanlıǵın dáslep «Mektepke shekemgi tálim hám tárbiya haqqında»ǵı Ózbekstan Respublikası nızamınıń kúshke kirgenligi menen táriyplew múmkin. Usı sebepten háreketli oınlardı qollaw arqalı mektepke shekemgi tárbiya jasındaǵı balalardıń fizikalıq qábiliyetlerin rawajlandırıw hám den-sawlıǵın bekkemlew

búgingi kúndegi aldımızda turǵan aktual wazıypalardan biri bolıp esaplanadı.

Izertlewdiń maqseti mektepke shekemgi tárbiya jasındaǵı balalardıń háreket iskerligin asırıwdıń innovacion texnologiyaların rawajlandırıwdan ibarat.

Izertlewdiń wazıypası: mektepke shekemgi tárbiya jasındaǵı balalar qáddi-qáwmetin qalıplestiriwde shınıǵıwlar processine dásturiy emes bolǵan gimnastika quralların saylap alıw arqalı mikroshınıǵıwlarǵı islep shıǵıw;

Izertlewdiń obekti sıpatında mektepke shekemgi tárbiya jasındaǵı balalar menen alıp barılatuǵın dene tárbiya shınıǵıwları processı alıńǵan.

Izertlewdiń usılları. Izertlewde ilimiy-metodikalıq ádebiyat maǵlıwmatları boyınsha máseleleriń jaǵdayın úyreniw hám analiz etiw, mektepke shekemgi tárbiya jasındaǵı balalar dene tárbiyasınıń jetekshi tájriybelerin analiz etiw, pedagogikalıq baqlaw sıyaqlı usıllardan paydalanılǵan.

Mektepke shekemgi tárbiya jasındaǵı balalardıń háreket iskerligin hám fizikalıq qábiliyetlerin rawajlandırıw máselelerin unamalı sheshiw ushin mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemlerinde dene tárbiyası-den-sawlıqtı bekkemlew hám qosımsha dene tárbiya shınıǵıwları sturkturalı háreketli oınlar hámde oın shınıǵıwların qollanıw menen unamalı nátiyjelerge erisiw zárúr ekenligin ayqın kórinip turıptı [1]. Mektepke shekemgi tárbiya jasındaǵı balalardıń fizikalıq qábiliyetleri hám fizikalıq tayarlıq dárejesi izertlew alıp barılǵan basqıshqa olardıń jasqa baylanıslı morfofunkcional, psixologiyalıq hám fizikalıq ózgeshelikleri, fizikalıq júkemelerin qollanıw xarakteristikasını esapqa alǵan halda dene tárbiya trenirovkasin shólkemlestiriw formaların anıqlaw imkaniyatı xarakteristikalanǵan. Bir qatar alımlar mektepke shekemgi tárbiya jasındaǵı ballar dene tárbiya shınıǵıwları processin dúziwde áyne waqıttaǵı zamanagóy dene tárbiya talaplarınan kelip shıqqan halda balalardı hár tárepleme uyqas rawajlandırıwdıń eń optimal metodların izlep tabıw ústinde izertlewler alıp barılǵanlıǵı sawlelendirilgen [2].

Háreketli oınlar túrleri

1-keste

№	Oınlardıń atı	Oın túrleri			Oınnıń ózgesheligi		Orınlanıwı		Oynalıwı	
		Dóretiw-shilikli	Syu-jetli	Sport elementleri menen	Ápiwayı	Quramalı	Jeke	Juplı	Pred-metli	Pred-metsiz
1	Qoraz-qoraz	+			+			+	+	
2	Ala tawıq		+		+			+	+	
3	Kartoshka egiw	+		+		+	+		+	
4	Jıldam qádemler		+			+	+			+
5	Shopan		+		+		+			+
6	Aqsaq ǵarǵa		+			+	+			+

Мектепке shekemgi tárbiya jasındaǵı balalardı oyın shınıǵıwlarına úyretiw boyınsha pedagoglar iskerligine ózǵertiriwler kirgiziw maqsetinde islep shıǵılǵan “Quwnaq oyınlar” dástúrine kóre shınıǵıwlar processin shólkemlestiriw hám ótkeriw boyınsha onıń strukturası hám de mazmunın sáwlelendiriwshi analitik materiallar keltirilgen.

Tájiriye basında TT balalarınń fizikalıq rawajlanıwın qatarlasları BT balalarınń fizikalıq rawajlanıwınan derlik parıqlanbaǵanlıǵı anıqlandı. Testlew nátiyjeleri tájiriye hám qadaǵalaw toparlarında statistikalıq áhmiyetke iye bolǵan parıqlanıwdı ($P>0,05$) anıqlap bere almadı, bul bolsa olardı birdey rawajlanıwǵa iye ekenligin kórsetedi. Tájiriye dawamında qadaǵalaw sıyaqlı, tájiriye toparında da balaların dene uzınlıǵı (boyı), dene awırılıǵı (salmaǵı) hám KQA da ósiw anıqlandı. Tájiriye basında dene uzınlıǵı kórsetkishleri TT da ortasha 118, 43 sm bolsa, BT da 114,39 sm bolsa, tájiriye aqırında bolsa bul kórsetkish TT da 122, 74 sm, BT 117, 86 sm-di quradı. Alınǵan nátiyjeler eki topar da ósiw bar ekenligin kórsetti. TT nátiyjelerinen alınǵan korrelyatsion analiz antropometrik kórsetkishler arasındaǵı ajıralmas baylanıstı ashıp berdi, yaǵnıy dene salmaǵı hám uzınlıǵı ($r=0,804$, $p<0,001$), dene salmaǵı hám KQA ($r=0,664$, $p<0,01$), dene uzınlıǵı hám KQA ($r=0,741$, $p<0,01$) kórsetkishleri arasında óz-ara unamalı baylanıslılıq anıqlandı. Ótkerilgen korrelyatsion analiz nátiyjeleri bul kórsetkishler balanın hár tárepleme garmonik rawajlanıwı ushın áhmiyetliliǵı haqqında gúwaliq beredi [3]. Bul bolsa óz gezeginde bizge olardı hárketli oyınlar arqalı balaların fizikalıq qábiliyetlerin rawajlandırıw nátiyjeliligini bahalawda qollaw huqıqın beredi.

Мектепке shekemgi tárbiya jasındaǵı balalar toparları ushın dástúriy emes bolǵan (bulshıq et elastiklik sozılıwshańlıǵı) shınıǵıw quralları

2-keste

№	Dástúriy emes shınıǵıwlar			
	Strechıng (Bulshıq etlerdi elastik sozılıwshańlıǵı)	Orınlanıw intensivligi	Balalar yogası (Bulshıq etlerdiń sozılıwshańlıǵı)	Orınlanıw intensivligi
1	D.J ayaqlar keń kerilgen qollar belde, aldǵa iyilip ishki tárepten uslap soziw	(2/3/2)	Yoga-usılında otırıw	(2/1/3)
2	D.J Ayaqlar keń kerilgen qollar belde, 1 shep ayaqqa qollardı soziw, 2d.j 3oń ayaqqa qollardı soziw 4d.j.	(2/3/3)	Yoga usılında otırıw qollar joqarıda tirsekler búgilgen jaǵdayda alaqlar birlesken	(2/2/2)
3	Dizede otırǵan halda qollar belde, aldında iyilip qollardı soziw	(2/4/2)	Otırǵan halda dizelerdi tebetiw	(2/3/1)
4	Qollarǵa tayanıp otırǵan halda keń kerilgen, ayaq ushın ózine tartıw	(2/3/4)	Jerge jatqan halda tirseklerge tayanıp arqaǵa iyiliw	(2/4/2)
5	Otırǵan halda alaqlardı ústpe-úste qoyıp nábwet penen shep hám oń ayaq ushın tartıw	(2/3/2)	Jerge jatqan halda ayaqlar búgilgen halda qollar járdeminde uslap turıw	(2/4/1)

Joqarıda keltirilgen faktorlar, yaǵnıy BT balalarınń fizikalıq qábiliyetlerin rawajlanıw kórsetkishleriniń pedagogikalıq tájiriye dawamında salıstırmalı ózgeris dinamikasına salıstırǵanda TT daǵı kórsetkishler birqansha joqarı hám statistikalıq isenimli ózgergenligi tájiriye toparında qollanǵan “Kewilli oyınlar” dástúrińin nátiyjeliligini tastıyıqlap turıptı. Hárketli oyınlar hám oyın shınıǵıwlarınan paydalanıw hám keń en jaydırıw nátiyjeliligini hám pedagogikalıq izertlew nátiyjeleriniń analizi, onı bala shaxsına salıstırǵanda unamalı tásiiri haqqında juwmaq shıǵarıwǵa mümkinshilik berdi. Bul iskerliktiń unamalı tásiiri balaların fizikalıq rawajlanıwı jaǵdayı jáne den-sawlıq kórsetkishlerin jaqsılanıwında kórinıwshi ($P<0,05$) salamatlıq kórsetkishleriniń asırıwında óz kórinisin tabadı.

Juwmaqlap aytatıǵın bolsaq, “Kewilli oyınlar” dástúri MSHBSH da ámeldegi bolǵan tálim-tárbiya programmasına salıstırǵanda nátiyjeli ekenligi anıqlandı. Analitikalıq nátiyjelerge súylene otırıp, “Dáslepki qádem” mámleketlik

dástúri shet el tájiriye tiykarında jaratılǵan bolıp, onda tiykarǵı itibar aktivlik, ilim hám tábiyat orayı, til hám sóylew orayı, syujetli-rolli oyınlar hám drama orayı, kórkem óner orayı, qurılıs, matematika oraylarında tálim-tárbiya processlerine baǵdarlanǵanlıǵı bolıp tabıladı. “Kewilli oyınlar” dástúri bolsa joba tiykarında (tiykarǵı hárket túrleriniń jobası) shınıǵıwları tezlik, shaqqanlıq, iyiliwshenlikti rawajlandırıw, barlıq topar balaların kún tártibinde hárket aktivliginiń 7-8% ke asırıwǵa, usınıń menen birge hárketsizlikti áhmiyetli dárejede kemeytiwge erisildi. Mektepke shekemgi tálim shólkemlerinde fizikalıq tárbiya-den-sawlıqtı bekkemlew hám qosımsha tálim iskerligine hárketli oyınlar hám oyın shınıǵıwlarınan paydalanıw hám keń en jaydırıw nátiyjeliligini hám pedagogikalıq izertlew nátiyjeleriniń analizi, onıń bala shaxsına salıstırǵanda unamalı tásiiri haqqında juwmaq shıǵarıwǵa mümkinshilik berdi.

Адебиетлар

1. Шебеко В.И. “Теория и методика физического воспитания детей дошкольного возраста. Учебник. – Москва: «Высшая школа», 2015. –С.309.
2. Ким Т.К. «Физическое воспитание детей раннего и дошкольного возраста» Учебное пособие. – Москва: 2015. –С.195.
3. Кожухова Н.Н. Методика физического воспитания и развития ребенка : учеб. Пособие. / Н.Н.Кожухова, Л.А.Рыжикова, М.М.Борисова; под ред. С.А.Козловой. 2-е изд., перераб. и доп. -Москва: ИНФРА. –М.: 2017. –С. 312.

REZYUME. Ushbu maqola asosan maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishi bilan bog'liq. Maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama jismoniy rivojlanishi masalalarini o'rganish kelajakka sarmoyadir, chunki mamlakatning kelajak avlodi butun mamlakat va butun xalq kelajagi uchun ishonchli poydevordir.

РЕЗЮМЕ. В данной статье говорится главным образом о физическом развитии детей дошкольного возраста. Изучение вопросов всестороннего физического развития детей дошкольного возраста, это инвестиции в будущее, потому что будущее поколение страны это надежный фундамент будущего всей страны и всей нации в целом.

SUMMARY. This article deals mainly with the physical development of preschool children. The study of the issues of the comprehensive physical development of preschool children is an investment in the future, because the future generation of the country is a reliable foundation for the future of the whole country and the whole nation as a whole.